

1. Naam van het programmaonderdeel:

Waarborgen van paardenwelzijn: een rol voor onderzoek en onderwijs

Behorend bij het de hoofdlijn 'ondernemen' van het Onderwijsprogramma Welzijn van Dieren.

2. Samenvatting

Het waarborgen van welzijn van paarden is een taak voor landelijke overheid, organisaties in de paardensector en alle individuele paardenhouders. Mogelijke risico factoren voor verminderd paardenwelzijn zijn onderzocht, maar incidentie van verminderd welzijn van paarden in Nederland is grotendeels onbekend. Door het in kaart brengen en het in kaart houden van de incidentie van welzijnsproblemen bij paarden in Nederland kunnen er gerichte maatregelen worden genomen om het welzijn te verbeteren en het effect van genomen maatregelen te beoordelen. Kennisverspreiding, scholing en bewustwording zijn belangrijke instrumenten om het paardenwelzijn vanaf de basis te verbeteren. Door samenwerking tussen onderzoek en onderwijs vindt er een belangrijke scholing en bewustwording plaats bij de toekomstige paardenhouders en kunnen er methoden ontwikkeld worden om welzijnsproblemen in de paardenhouderij in kaart te brengen en te houden. Het beoogde doel van dit programmaonderdeel is door bewustwording het paardenwelzijn in Nederland te verbeteren. Daarvoor worden de problemen in kaart te gebracht, mogelijke oplossingsrichtingen om paardenwelzijn te verbeteren worden in de praktijk getoetst, netwerk van werkgroepen paardenwelzijn worden opgezet en onderhouden en er wordt een onderwijsprogramma paardenwelzijn voor beroepsopleidingen in de paardenhouderij ontwikkeld. Door studenten ook daadwerkelijk in bovenstaande projecten met de problemen en vragen aan het werk te zetten zal er een betere bewustwording plaatsvinden.

3. Aanvrager en samenwerkingsverband

De penvoerende instelling van dit programmaonderdeel is Hogeschool Van Hall Larenstein, aanvrager Martine van Tilburg (locatie Wageningen).

Samenwerkingsverband:

Martine van Tilburg (Van Hall Larenstein), Gerrit de Jong (Van Hall Larenstein), Willy Koppens (NHB Deurne) Kathalijne Visser (Animal Sciences Group Wageningen UR), Kruin van Toledo & Jaap Werners (Sectorraad Paarden).

Martine van Tilburg is coördinator van de opleiding Equine Leisure & Sports; aan de Hogeschool Van Hall Larenstein. Ze is verantwoordelijk voor de inhoud en het onderwijs binnen het studie programma, ze werkt hierbij in een klein team (7 personen) van paardenspecialisten. De opleiding trek jaarlijks ongeveer 60 studenten uit binnen en buitenland, en leidt op voor een baan in het secundaire of tertiaire deel van de internationale paardensector. Haar specialismen richten zich voornamelijk op voedingsleer, trainingsleer en bedrijfsadviesing binnen de paardenhouderij. Ze geeft daarnaast ook lezingen op het gebied van voedingsmanagement door het gehele land voornamelijk aan particulieren paardenhouders.

Gerrit de Jong, is coördinator van de opleiding Paard en Management bij de Hogeschool Van Hall Larenstein. Deze afstudeerrichting binnen Diermanagement is een van de grootste HBO opleidingen op het gebied van dier. Gerrit is verantwoordelijk voor de inhoud en de opzet van deze afstudeerspecialisatie, die zich voornamelijk richt op het management op het primaire paardenhouderij bedrijf in Nederland. Als bedrijfseconoom is hij nauw betrokken bij verschillende projecten waarbij wordt gekeken naar welzijn in de breedste zin van het woord.

Willy Koppens is de directeur van de Helicon vestiging Nederlandse Hippische Beroepsopleiding (NHB) Deurne. NHB Deurne heeft als kernactiviteit het opleiden van jonge mensen voor de primaire

paardensector, jaarlijks schrijven zo'n 120 studenten zich in voor een van de vele beroepsopleidingen. Door onder andere innovatief onderwijs en nauw contact met het bedrijfsleven en het onderzoek is NHB Deurne uitgegroeid tot een Hippisch kenniscentrum met grote bekendheid. Willy Koppens zit in vele advies en beleidsgroepen en maakt zich hard voor het professionaliseren van de paardensector, waar zowel mens als dier goed kunnen werken. NHB Deurne heeft een 'field lab' met onderzoeksassistentie en paarden ter beschikking waar praktijkonderzoek kan worden uitgevoerd.

Kathalijne Visser is expert op het gebied van welzijn van paarden, in het buitenland heeft zij daarvoor een breed netwerk. In Nederland is ze mede auteur van het rapport 'Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden' (ASG rapport 71) dat een belangrijk input is geweest voor de Nota Dierenwelzijn die recentelijk door de Tweede Kamer is behandeld. Naar aanleiding daarvan zijn verschillende projecten opgestart waarbij Kathalijne als deskundige paardenwelzijn een belangrijke rol heeft (aanleveren expertise aan Sectorraad Paarden bij schrijven Plan van Aanpak, Maatschappelijke Dialoog Paarden, Paardenwelzijn: een kwestie van kennis?). Deze projecten dragen allemaal bij aan het tot stand komen van het Plan van Aanpak (geschreven door de Sectorraad Paarden) om het welzijn van paarden in Nederland te waarborgen en te verbeteren.

Kruin van Toledo is secretaris van de Sectorraad Paarden en behartigt daarnaast ook bij het LTO de belangen van paardenhouders. Hij is contactpersoon van de werkgroep welzijn paarden van de Sectorraad Paarden. Het welzijn van paarden heeft binnen de paardensector een hoge prioriteit gekregen en de werkgroep is hard aan het werk om een door alle aangesloten organisaties gedragen Plan van Aanpak te ontwikkelen op basis waarvan de komende jaren welzijnsproblemen in de paardenhouderij opgepakt zullen worden.

Jaap Werners, bestuurslid van de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS), is namens de KNHS bestuurslid van de Sectorraad Paarden en is voorzitter van de werkgroep welzijn paarden. Jaap Werners heeft zich reeds decennia lang ingezet in de paardenwereld voor paarden en paardenmensen en is in 2007 daarvoor benoemt tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Omschrijving samenwerkingsverband:

Studenten en docenten van Van Hall Larenstein zullen primair verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de projectactiviteiten en het opleveren van de producten. Docenten van Van Hall Larenstein zullen eerste aanspreekpunt zijn voor netwerk en onderwijsactiviteiten. De ASG brengt inhoudelijke expertise en kennis in, en levert hierbij bij de verschillende projectactiviteiten een bijdrage aan de vertaling van wetenschappelijke kennis naar toepasbaar les- en onderzoeksmateriaal. ASG zal eerste aanspreekpunt zijn voor onderzoeksactiviteiten. Het NHB Deurne stelt het 'field lab' met onderzoeksassistentie en paarden ter beschikking voor het doen van onderzoek in de vorm van afstudeervakken voor de studenten. Afhankelijk van het onderzoek kunnen leerlingen van de opleiding NHB Deurne daar ook bij instromen. De Sectorraad Paarden faciliteert contacten tussen de aangesloten organisaties in de paardenhouderij en docenten, studenten en onderzoekers van dit samenwerkingsverband. Door de betrokkenheid van de Sectorraad Paarden worden de activiteiten en de daaruit voortvloeiende resultaten goed afgestemd op de behoefte in de paardensector. De producten en resultaten van dit programmaonderdeel zullen via het Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK) en de Dierenwelzijnsweb (DWW) van onderwijsprogramma Welzijn van Dieren het Onderzoeksprogramma Dierenwelzijn (DLO-Onderzoeksthema BO-07-011).

4. Aanleiding en motivatie

Vrager: Sectorraad Paarden (Kruin van Toledo en Jaap Werners)

Dit programmaonderdeel valt binnen de hoofdlijn 'ondernemen' van het onderwijsprogramma Welzijn van Dieren waarmee het beoogt om bestaande kennis beter toegankelijk en toepasbaar te maken

voor ondernemers en om lesmateriaal te ontwikkelen zodat studenten en leerlingen competenties verwerven om gedrag(sproblemen) van paarden te kunnen waarnemen en te interpreteren.

Omgevingsanalyse en aanleiding

De laatste decennia is de functie die paarden in onze maatschappij hebben aanzienlijk veranderd: van een belangrijke hulp in de landbouw en in het leger tot een gezelschap-, sport- en recreatiedier. Tegelijkertijd zijn ook de typen paardenhouders veranderd: er zijn steeds meer 'mensen met paarden' en steeds minder 'paardenmensen'. De kennis over behoeften van paarden is niet meer automatisch aanwezig bij de paardenhouders. In de ons omringende landen wordt het percentage paarden dat gedragsafwijkingen ontwikkelt ten gevolge van mismanagement (huisvesting, voeding, training) geschat op 10-30%. In het rapport 'Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden' (ASG rapport 71) worden de belangrijkste knelpunten voor wat betreft paardenwelzijn genoemd. Dit rapport heeft een belangrijke input geleverd voor de Nota Dierenwelzijn. Naar aanleiding van de Nota Dierenwelzijn heeft de minister de Sectorraad Paarden opdracht gegeven om met een Plan van Aanpak te komen voor het waarborgen en verbeteren van paardenwelzijn in Nederland. De prioritering van welzijnsproblemen zoals gebruikt in het rapport 'Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden' (ASG rapport 71) is gebaseerd op een aantal belangrijke aannames ten aanzien van het vóórkomen van welzijnsproblemen. Het is daarom noodzakelijk dat deze percentages in kaart worden gebracht en gehouden.

Binnen Nederland is er een stabiele groei van het aantal nationale en internationale studenten die een opleiding in de paardenhouderij volgen. Deze gemotiveerde studenten zullen straks ook verantwoordelijk zijn voor een welzijnsvriendelijke manier van het houden en gebruiken van onze paarden; goed onderwijs over paardenwelzijn is daarvoor een eerste vereiste. In de huidige opleidingen wordt wel aandacht besteed aan paardenwelzijn, maar deze is niet vastgelegd in een meerjarige programma paardenwelzijn met bijbehorende eindtermen. Daarnaast blijkt in de praktijk dat de paardenopleidingen onvoldoende profiteren van de kennis die er middels onderzoek wereldwijd beschikbaar is.

In dit programmaonderdeel worden ondernemers in de paardenhouderij betrokken bij activiteiten in het onderwijs en onderzoek die tot doel hebben het paardenwelzijn in Nederland te verbeteren. Enerzijds door het netwerk en onderwijs op het gebied van paardenwelzijn verder vorm te geven en af te stemmen op de marktvrage; anderzijds door betrokkenheid van ondernemers bij praktisch onderzoek om welzijn van paarden in kaart te brengen, te houden en met oplossingsrichtingen te komen. Daarnaast sluit dit programmaonderdeel ook nauw aan bij de hoofdlijn 'bewustwording'. Participatie van onderwijsinstellingen van de GKC in deze projecten zorgen voor een actieve verwerving van kennis die vervolgens opgenomen kan worden in het onderwijsprogramma en verspreid kan worden onder paardenhouders. Dit programmaonderdeel heeft tenslotte ook een nauwe relatie met het programmaonderdeel 'welzijn van paarden' uit het thema 'Paardenhouderij' (hoofdthema 'Groene Economie' KIGO 2008). Binnen laatstgenoemd programmaonderdeel worden objectieve parameters gezocht om het welzijn van paarden te meten.

5. Doelstelling en aard van het programmaonderdeel

Het beoogde doel van dit programmaonderdeel is middels bewustwording bij studenten, docenten en ondernemers het paardenwelzijn in Nederland te verbeteren. Daarvoor worden de problemen in kaart te gebracht, mogelijke oplossingsrichtingen om paardenwelzijn te verbeteren worden in de praktijk getoetst, netwerk van werkgroepen paardenwelzijn worden opgezet en onderhouden en er wordt een onderwijsprogramma paardenwelzijn voor opleidingen in de paardenhouderij ontwikkeld. Door studenten, docenten en ondernemers in bovenstaande projecten met de problemen en vragen aan het werk te zetten zal er een grotere bewustwording plaatsvinden en wat een actieve bijdrage zal leveren in het realiseren van een verbeterd welzijn van paarden. Bovendien is één van

de producten die gerealiseerd zal worden een onderwijsprogramma voor welzijn van paarden. Maar ook de nieuw verkregen kennis van toegepast onderzoek zullen uiterst bruikbaar zijn voor het onderwijs en de ondernemers in de paardensector.

Hiermee voldoet dit programmaonderdeel aan het doel van de regeling om middels gezamenlijke inzet van onderwijs, onderzoek en ondernemers bij te dragen aan kenniscirculatie middels nieuwe methoden en inzichten.

6. Beoogde resultaten

Voor het bereiken van de beoogde eindresultaten is een totale periode van vier jaar nodig. Derhalve wordt voorgesteld het project in twee fases uit te zetten. De eerste fase met een periode van 2½ jaar en de tweede fase met een periode van 1½ jaar. Voor het onderhavige programmaonderdeel wordt subsidie aangevraagd voor de 1^e fase van 2½ jaar.

De beoogde eindresultaten (na 2^e fase) van dit programmaonderdeel vallen in een viertal thema's onder te verdelen (voor de tussenresultaten na de 1^e fase zie tabel 1 bij punt 8):

1. Actief netwerk met up-to-date informatie over paardenwelzijnsprojecten welke te raadplegen zijn op het DierenWelzijnsWeb en via het Nationaal Hippisch Kenniscentrum door overheid, onderwijs en paardensector.
2. Onderwijsprogramma paardenwelzijn met bijbehorende eindtermen voor paardenopleidingen in Nederland.
3. Prevalentie onderzoek: methode om ongerief bij paarden landelijk en blijvend te monitoren in verschillende sectoren.
4. Communicatiemateriaal (publicaties, folders, lezingen) van resultaten van praktijkgericht onderzoek waarbij mogelijke oplossingsrichtingen om het welzijn van paarden te verbeteren zijn getoetst.

De resultaten van de verschillende thema's zullen een wezenlijke bijdrage leveren aan de bewustwording bij ondernemers, het aanreiken van oplossingsrichtingen voor ondernemers om welzijnsproblemen te voorkomen. Voor studenten en docenten zullen de resultaten van het programmaonderdeel zorg dragen voor een grotere bewustwording en kennisontsluiting voor en door studenten middels een duurzaam onderwijsprogramma welzijn paarden.

In dit programmaonderdeel worden ondernemers betrokken bij het onderwijs en onderzoek zodat allen op een evenwichtige manier kunnen inspelen op de veranderende maatschappelijke ontwikkelingen die een bedreiging vormen voor het welzijn van paarden in Nederland. De resultaten van dit programmaonderdeel sluiten derhalve aan bij de ambitie van het onderwijsprogramma Welzijn van Dieren om ontsluiting, benutting en verspreiding van dierenwelzijns kennis in onderzoek, groen onderwijs en maatschappij optimaal te ondersteunen.

7. Beschrijving activiteiten

Algemeen

In het huidige programmaonderdeel (1^e en 2^e fase) wordt het meeste werk verricht door studenten en hun begeleidende studenten. Daarnaast wordt inhoudelijk expertise aangevuld door onderzoekers van de Animal Sciences Group. De Nederlandse Hippische Beroepsopleiding (NHB Deurne) faciliteert door het beschikbaar stellen van een 'field lab' en test paarden voor toegepast onderzoek. De Sectorraad Paarden (SRP) faciliteert door het openstellen van haar netwerk.

Activiteiten

Zowel voor de 1^e als voor de 2^e fase zijn de activiteiten direct gekoppeld aan de vier thema's van de beoogde resultaten.

1. Netwerk

Studenten en docenten van de opleidingen Equine Leisure and Sport en Paard en Management oriënteren zich op de in het verleden en heden in Nederland uitgevoerde welzijnsprojecten, werkgroepen en andere netwerkactiviteiten op het gebied van paardenwelzijn. Intern (binnen organisatie WUR) wordt aansluiting gezocht bij Equine Delta (netwerk WUR paardenonderwijs en onderzoek). De verkregen informatie wordt regelmatig aangevuld en geschikt gemaakt voor kennisontsluiting binnen het onderwijs, paardensector en beleid. Waar mogelijk wordt er nauw contact onderhouden over de voortgang van projecten met betreffende onderzoekers en/of bestuurders in de paardensector.

2. Onderwijsprogramma paardenwelzijn

Docenten en onderwijsassistenten van de majors Equine, Leisure and Sport en Paard en Management van het VHL inventariseren het huidige onderwijsmateriaal (en methoden) voor welzijn van paarden binnen de verschillende paardenopleidingen in Nederland (MBO en HBO). Er wordt een internationale workshop georganiseerd op het gebied van paardenwelzijnsonderwijs om de onderwerpen en methoden die in het buitenland worden gebruikt mogelijk ook mee te nemen. Samen met onderzoekers en de vertegenwoordigers uit de paardensector worden eindtermen voor MBO en HBO opleidingen voor paardenwelzijn geformuleerd. Het onderwijsmateriaal en –methoden worden ingevuld door docenten, onderzoekers en de paardensector. Ook studenten worden betrokken bij de ontwikkeling van het onderwijsprogramma door het verzamelen van multimediamateriaal en het uitwerken van cases. Onderdelen van het onderwijsprogramma paardenwelzijn zullen stapsgewijs middels pilots getoetst en geëvalueerd worden. Daarbij zullen de majors Equine, Leisure and Sport en Paard en Management van VHL het eerst aan de beurt zijn. Wanneer het onderwijsprogramma paardenwelzijn op volledige sterkte draait binnen deze opleidingen zal het verder worden uitgerold naar de andere paardenopleidingen in Nederland. De opzet, structuur en gebruikte methoden kunnen als voorbeeld dienen voor het ontwikkelen van onderwijsprogramma's voor het welzijn van andere diersoorten.

3. Prevalentie onderzoek

Studenten zullen onder begeleiding van onderzoekers van ASG en hun docenten methoden gaan ontwikkelen om het welzijnsproblemen (ongerief, stress, stalondeugden etc.) bij paarden in Nederland op grote schaal blijvend te kunnen monitoren. De meetmethoden zullen bestaan uit methoden om aan paarden zelf te meten en methoden om een risico inschatting te maken voor een bepaald bedrijf. Een belangrijk aspect van deze activiteit is om een systeem te ontwikkelen waarmee steekproefsgewijs een goede en betrouwbare inschatting gemaakt kan worden van de situatie in heel Nederland. Van de studenten wordt veel creativiteit verwacht om zoveel als mogelijk paardenhouders te kunnen bereiken. Daarnaast zullen studenten veel zelfstandig, of onder begeleiding van docenten en/of onderzoekers op pad gaan om in de praktijk methoden te toetsen. Het ontwikkelen van de methoden gaat stapsgewijs, waarbij de methoden van informatie verzamelen op de sector (maneges, trainingsstallen, particulieren etc.) wordt aangepast. Vanzelfsprekend speelt de betrokkenheid van individuele paardenhouders als van organisaties in de paardensector een belangrijke rol bij deze activiteit. De resultaten van een betrouwbare monitor waarmee de prevalentie van welzijnsproblemen bij paarden in kaart wordt gebracht zal een belangrijk onderdeel zijn voor het vormen van beleid ten aanzien van waarborgen van paardenwelzijn.

4. Praktijkgericht onderzoek

Een aantal onderwerpen die van grote invloed zijn op het welzijn van paarden en waar ook vanuit de praktijk behoefte is aan oplossingsrichtingen lenen zich uitermate goed voor praktijkgericht onderzoek dat door studenten, onder begeleiding van een onderzoeker, uitgevoerd kunnen worden. De onderwerpen die hiervoor in aanmerking komen zijn: a)

methoden om karakter van paarden te meten en te matchen met gebruiksdoel, b) het effect van alternatieve methoden van huisvesten op het welzijn, c) het effect van bepaalde trainingsmethoden op het welzijn van paarden en d) het effect van alternatieve methoden van voermanagement op paarden. Per onderwerp kunnen studenten van VHL en NHB Deurne twee aan twee een half jaar onderzoek doen naar mogelijke oplossingsrichtingen voor in de praktijk. Studenten worden hierbij begeleidt door hun docenten van de opleidingen en onderzoekers van WUR-ASG en NHB Deurne. De nieuwe kennis wordt vervolgens ontsloten via het Netwerk (punt 1), het DierenWelzijnsWeb, het Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK) en andere vormen van publicaties.

8. Activiteitenplan en organisatie 1^e en 2^e fase

Tabel 1. Overzicht van de geplande activiteiten voor de 1^e en 2^e fase van het programmaonderdeel 'waarborgen van paardenwelzijn: een rol voor onderzoek en onderwijs'; activiteiten beschreven per tijdsperiode en naar hoofdactiviteit; inclusief tussenresultaten en eindresultaten.

	Netwerk	Onderwijsprogramma	Prevalentie onderzoek	Praktijkgericht onderzoek
Sept 2008-sept 2009	Contact opleidingen paardenhouderij; database projecten, contact werkgroepen paardenwelzijn, welzijn inbrengen in Equine Delta (WUR-VHL paardennetwerk)	Inventariseren onderwijsmateriaal; organiseren workshop; structuur schetsen van een nieuw onderwijsprogramma paardenwelzijn; formuleren eindtermen	Ontwikkelen van methoden om prevalentie van indicatoren voor verminderd welzijn bij paarden te meten	Gebruik van karaktertesten voor het matchen van paard en gebruiksdoel ten einde welzijn van paard te waarborgen
Sept 2009 – sept 2010	Updaten contacten, werkgroepen	Onderwijsmateriaal verzamelen, verwerken	Verfijnen van bovenstaande methode, ontwikkelen van methode om risico analyse te doen	Effect van alternatieve methoden van huisvesting op het welzijn van paarden
Sept 2010 – maart 2011	Updaten contacten, werkgroepen	Pilots met onderdelen van nieuw onderwijsprogramma paardenwelzijn bij VHL	Uitvoeren prevalentie onderzoek en risico analyse in beperkt aantal sectoren	Gebruik van nieuwe technologieën om welzijn van paarden tijdens training te meten
<i>Tussen-resultaten 1^e fase (maart 2011)</i>	<i>Actief netwerk met up-to-date informatie over paardenwelzijnsprojecten welke te raadplegen zijn op het DierenWelzijnsWeb en via het NHK door overheid, onderwijs en paardensector.</i>	<i>Een concept onderwijsprogramma welzijnpaard voor de majors van VHL: Equine, Leisure and Sport en Paard en Management met bijbehorende eindtermen</i>	<i>Een concept methode om ongerief bij paarden landelijk maar voor een beperkt aantal sectoren te monitoren</i>	<i>Communicatiemateriaal van resultaten van haalbaarheidsstudies naar mogelijke oplossingsrichtingen op het gebied van karakter, huisvesting en training</i>
Maart 2011-september 2012 (fase 2)	Updaten contacten, werkgroepen	Evaluatie van pilots; aanscherping en verder uitrollen van onderwijsprogramma paardenwelzijn naar alle opleidingen paardenhouderij	Uitbreiden prevalentie en risico analyse onderzoek naar meerdere sectoren	Effect van alternatief voedingsmanagement op het welzijn van paarden
<i>Eind-resultaten 2012 (2^e fase)</i>	<i>Actief netwerk met up-to-date informatie over paardenwelzijnsprojecten welke te raadplegen zijn op</i>	<i>Onderwijsprogramma paardenwelzijn met bijbehorende eindtermen voor paardenopleidingen in Nederland.</i>	<i>Prevalentie onderzoek: methode om ongerief bij paarden landelijk en blijvend te monitoren in verschillende sectoren.</i>	<i>Communicatiemateriaal (publicaties, folders, lezingen) van resultaten van praktijkgericht onderzoek waarbij</i>

	<i>het DierenWelzijnsWeb en via het NHK door overheid, onderwijs en paardensector.</i>			<i>mogelijke oplossingsrichtingen om het welzijn van paarden te verbeteren zijn getoetst (thema's karakter, huisvesting, training en voeding)</i>
--	--	--	--	---

Organisatie van het programmaonderdeel

Gedurende de looptijd van het programmaonderdeel worden voortgangsbijeenkomsten gehouden door de leden van het samenwerkingsverband (minimaal 1 maal per jaar). Bij de eerste bijeenkomst worden voorgestellen gedaan voor externen die zitting zullen nemen in een nog te vormen klankbordgroep. Daarnaast worden er per hoofdactiviteit voortgangsbijeenkomsten gehouden (minimaal 3x per jaar), afhankelijk van het onderwerp zullen hier medewerkers van de verschillende instellingen uit het samenwerkingsverband zitting nemen.

Communicatie over het programmaonderdeel

Resultaten en voortgang van de hoofdactiviteiten zullen halfjaarlijks worden verspreid via publicaties op Groen Kennisnet, DierenWelzijnsWeb en Nationaal Hippisch Kenniscentrum. Onderzoeksresultaten zullen indien zij zich daarvoor lenen gepubliceerd worden in wetenschappelijke tijdschriften, Nederlandse samenvattingen zullen geschreven worden voor Groen Kennisnet, DierenWelzijnsWeb, Nationaal Hippisch Kenniscentrum en paardenvakbladen.

9. Begroting en liquiditeitsplan voor 1^e fase, 2½ jaar (2008 – 2011)

Zie begroting en financiering Waarborgen paardenwelzijn